

9.1.2002

2563/4/00

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Juha Haapamäki

POLIISIIN KOHDISTUVAN RIKOSEPÄILYN KIRJAAMINEN

1 KANTELU

A arvostelee 15.11.2000 eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan kantelukirjoituksessa Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen menettelyä. --- A arvostelee myös sitä, ettei poliisin tarpeetomaan voimankäyttöön puututtu ja pyytää oikeusasiamiestä tutkimaan asiaa.

3 RATKAISU

3.1 Tapahtumatietoja

Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen järjestyspoliisin partio otti A:n 21.8.2000 kiinni erään rakennuksen kellaritiloista sen jälkeen, kun naishenkilö oli soittanut poliisin hälytyskeskukseen ilmoittaen raiskausyrityksestä. On riidatonta, että poliisipartio tuolloin käytti voimakeinoja A:ta kohtaan.

A:ta kuultiin asiassa syylliseksi epäiltynä pakottamiseen sukupuoliyhteyteen ja virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta. Tämän asian tutkinnanjohtajana toimi rikoskomisario B ja tutkijana rikosylikonstaapeli C.

Syyttäjä nosti asiassa syytteen ja Helsingin käräjäoikeus tuomitsi --- A:n ehdolliseen vankeusrangaistukseen pakottamisesta seksuaaliseen tekoon ja virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta. Käräjäoikeus katsoi A:n kiinnitoton välttääkseen käskytyksistä huolimatta yrittäneen käydä käsiksi poliisimieheen, jolloin voimakkaasti vastustelleen A:n oikeaan käteen oli laitettu käsiraudat. Edelleen käräjäoikeus totesi näytetyksi, että "A on yrittänyt huitoa ja potkia virkapukuisia poliiseja. Tämän jälkeen A on estänyt kiinniotta tarttumalla poliiseihin kiinni. Käskytyksistä huolimatta A ei ollut irroittanut otettaan, jolloin poliisi oli joutunut lyömään häntä lampulla 3-4 kertaa käteen. Tämän jälkeen A oli yrittänyt rynnätä pakoan, jolloin poliisit ovat joutuneet painimaan A:n kanssa useita minutteja ennen kuin tilanne oli saatu rauhoitettua."

Mm. A on valittanut tuomiosta Helsingin hovioikeuteen, jossa asia on 8.1.2002 puhelimitse saadun tiedon mukaan edelleen vireillä.

A:ta kuulusteltiin asian esitutkinnassa 21.8., 22.8., 25.8. ja 5.10.2000. Näissä kuulusteluissa vain viimeisessä on esitetty väite liiallisesta voimankäytöstä. A nimittäin toteaa: "...jossain vaiheessa hänet yritettiin saada tunnustamaan vääntämällä jäseniä siten, että aiheutettiin kipua ja pelkoa

luiden murtumisesta". Tätä ennen A oli 7.9.2000 jättänyt C:lle pöytäkirjaan liitettäväksi muistion, jossa on esitetty väitteitä poliisin häneen kohdistamasta pahoinpitelystä, mm. pään hakkaamisesta betonilattiaan ja potkimisesta.

A teki 18.11.2000 poliisille ilmoituksen rikosylikonstaapeli C:n menettelystä esitutkinnassa ja myös poliisin häneen kohdistamasta pahoinpitelystä. Asian tutkinnanjohtajana toiminut Espoon kihlakunnansyyttäjä D päätti 1.8.2001 asian esitutinnan, koska kertyneen esitutkinta-aineiston perusteella oli D:n mukaan käynyt ilmi, ettei rikosta ollut tehty.

3.2

Oikeudellinen arviointi

3.2.1

Oikeusohjeita

Esitutkintalain (ETL) 2 §:n mukaan poliisin tai muun esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin on syytä epäillä, että rikos on tehty.

Esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen (EPA) 1 §:n mukaan kun asianomistaja tai joku muu ilmoittaa poliisille tai muulle esitutkintaviranomaiselle rikoksesta tai tapahtumasta, jota hän pitää rikoksena, ilmoitus on viipymättä kirjattava. Jos ilmoitus on puutteellinen, on ilmoituksen tekijää kehotettava täydentämään sitä.

Poliisimiehen tekemäksi epäillyn rikoksen esitutkintaa johtaa ETL 14 §:n 2 momentin mukaan aina virallinen syyttäjä lukuun ottamatta rikesakkoasiana ja rangaistusmääräysmenettelyssä käsiteltäviä asioita.

3.2.2.2

A:n esittämät väitteet poliisin liiallisesta voimankäytöstä

Poliisin tekemäksi epäiltyjen rikosten tutkinta on järjestetty siten, että tutkinnanjohtajana toimii syyttäjä (ETL 14 § 2), lukuun ottamatta rikesakkoasiana ja rangaistusmääräysmenettelyssä käsiteltäviä asioita, jollaisesta ei nyt ole kysymys.

Sisäasiainministeriön poliisiosaston asiaa koskevassa ohjeessa (2.3.1998 dnro 3/011/98) viitataan EPA 1 §:n säännökseen ilmoituksen kirjaamisvelvollisuudesta ja todetaan, että jos ilmoituksessa väitetään poliisimiehen syyllistyneen rikokseen, tulee asia käsitellä ETL 14 §:n 2 momentin mukaisessa menettelyssä. Samoin on ohjeen mukaan meneteltävä, jos esitetään väite siitä, että asiassa on poliisin taholta syyllistytty rikokseen nimeämättä epäiltyä henkilöä. Ilmoitus tulee ohjeen mukaan kirjata ilmoittajan antamien tietojen perusteella ottamatta kantaa siihen, onko asiassa syytä epäillä rikosta. Ilmoitus on lähetettävä toimivaltaiselle syyttäjyksikölle tutkinnanjohtajan määräämistä varten.

Tässä asiassa on kysymys siitä, miten poliisin tulisi toimia tilanteessa, jossa henkilö nimenomaista ilmoitusta tekemättä väittää poliisin syyllistyneen rikokseen häntä kohtaan. A on tällaisia väitteitä esittänyt häneen kohdistuneessa esitutinnan yhteydessä C:lle jättämässään muistiossa ja syylliseksi epäiltynä kuulusteltaessa 5.10.2000. A:n esittämä ei sinänsä ole epäselvää: hän väittää virantoimituksessa olleiden poliisimiesten pahoinpidelleen häntä tilanteissa, joissa ei ole ollut kysymys hänen taltuttamisestaan.

Toisaalta A toteaa muistionsa lopuksi, että "en halua tällä muistiolla mustamaalata enkä saattaa kenenkään kykyä toimia poliisitehtävissä kyseenalaiseksi. Mutta allekirjoittanutta olisi voitu pyytää yksinkertaisesti lähtemään mukaan." Onkin nähdäkseni jossain määrin epäselvää, onko A tarkoittanut esittää muistionsa vain puolustuksenaan, kun tutkittiin virkamiehen väkivaltaista vastustamista.

B:n ja C:n selvityksessä on nähdäkseni lähdetty sitä, että kun esitutkintakynnyksen (ETL 2 §: "syytä epäillä") ylittävää poliisiin kohdistuvaa rikosepäilyä ei heidän mielestään ollut, ei poliisilla ollut aihetta oma-aloitteisesti käynnistää virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta erillistä esitutkintaa (jossa olisi ollut tutkittu A:han kohdistunutta väitettyä pahoinpitelyä). Painotan kuitenkin, että poliisi ei päästä esitutkinnan aloittamisesta tapauksissa, joissa on kysymys poliisimiehen tekemäksi väitetystä rikoksesta, vaan tällainen päätös kuuluu syyttäjälle. Tämä tietenkin edellyttää, että asia ylipäätään tulee syyttäjän tietoon. Ongelmallisia käsitykseni mukaan ovatkin tilanteet, joissa ei ole kirjattu ilmoitusta - muutkin kuin nyt käsillä olevan kaltaiset tilanteet. Kun ilmoitus kirjataan, edellä mainitun sisäasiainministeriön poliisiosaston ohjeen noudattaminen varmistaa asian siirtymisen syyttäjälle, joka ratkaisee, toimitetaanko asiassa esitutkinta.

Olisikin mahdollista katsoa, että kysymys olisi siitä, milloin poliisin tulee kirjata ilmoitus (poliisin tekemäksi epäilystä) rikoksesta.

EPA 1 §:stä ei käy selkeästi ilmi, onko siinä tarkoitettu vain tilannetta, jossa on tehty nimenomainen ilmoitus rikoksesta vai riittääkö esimerkiksi pelkkä kuulustelussa esitetty väite. Myöskään em. sisäasiainministeriön poliisiosaston ohje ei mielestäni ole tässä suhteessa yksiselitteinen.

Käsitykseni mukaan tilanteessa, jossa poliisille esim. kuulustelussa esitetään väite poliisimiehen rikoksesta, tulisi väitteen esittäjältä tiedustella, haluaako hän asiasta kirjattavaksi ilmoituksen vai mikä hänen tarkoituksensa on. Tätä tulkintaa puoltaa nähdäkseni myös EPA 1 §:n säännös puutteellisen ilmoituksen täydennyttämisestä. Samalla väitteen esittäjälle tulisi selvittää, mitä eri vaihtoehtot merkitsevät, jotta hän voi tehdä valintansa perustellusti. Mikäli on epäselvää, onko ylipäätään esitetty "väite rikoksesta", tulisi myös tällöin tarvittaessa pyytää selvennystä.

Rikosylikonstaapeli C selvittää ilmoittaneensa A:lle, että poliisi ei oma-aloitteisesti käynnistä tutkintaa ainakaan tuossa vaiheessa. Kuten edellä todetusta käy ilmi, poliisilla ei tällaisissa tapauksissa ole edes toimivaltaa käynnistää esitutkinta. C olisi tietenkin voinut kirjata rikosilmoituksen. C toteaa kertoneensa A:lle, että tämä ilmoitus (siitä, ettei poliisi aloita tutkintaa) ei sulje pois A:n oikeutta jo siinäkin vaiheessa - ilmeisesti syyskuun 2000 alkupuolella - tehdä asiassa tutkintapyyntö. Viimeksi mainittu menettelyä voi pitää perusteltuna edellä lausuttu huomioon ottaen. A onkin tehnyt marraskuussa 2000 ilmoituksen asiassa.

Käytettävissäni olevan aineiston perusteella en katso lainsäädännön ja sisäasiainministeriön ohjeen tulkinnanvaraisuuskin huomioon ottaen, että rikoskomisario B tai rikosylikonstaapeli C olisivat menettelleet lainvastaisesti tai laiminlyöneet velvollisuuksiaan, kun he eivät ole kirjanneet A:n esittämän perusteella ilmoitusta.

Kun kysymys oikeasta menettelytavasta ei kuitenkaan ole selvä, niin saatan edellä lausumani tiedoksi rikoskomisario B:lle ja rikosylikonstaapeli C:lle. Tässä tarkoituksessa lähetän heille jäljennöksentästä päätöksestäni. Lähetän jäljennöksen päätöksestäni tiedoksi myös Helsingin kihlakunnan poliisipäällikölle. Lisäksi lähetän jäljennöksen päätöksestäni tiedoksi myös sisäasiainministeriön poliisiosastolle ja valtakunnansyyttäjänvirastolle, jotka tietojeni mukaan ovat asettaneet työryhmän valmistelemaan uutta ohjetta poliisin tekemiksi epäiltyjen rikosten tutkijoille ja tutkinnanjohtajina toimiville syyttäjille. Tuossa ohjeessa olisi mielestäni aihetta ottaa ainakin nyt käsillä olevan kaltaisiin tilanteisiin.

Mitä sitten tulee A:n häneen kohdistuneista pahoinpitelyistä esittämiin väitteisiin, niin katson, että tässä kanteluasiassa kertyneen aineiston perusteella ei ole tullut ilmi aihetta epäillä poliisin menettelleen tavalla, joka antaisi minulle aihetta toimenpiteisiin. Kuten edellä on todettu, mm. A on valittanut käräjäoikeuden tuomiosta virkamiehen väkivaltaista vastustamisesta ym. koskevassa asiassa, joka on vireillä hovioikeudessa.

Kantelukirjoituksen liitteet palautetaan oheisena.